

Journal of Analytic Divinity
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jad>
E-ISSN: 2602-3792
7/1 (2023), 48-63.

Silah Tâciri Bir Sahâbî: Nevfel B. Haris

A Sahabi (Companion) Who Was Weapon Merchant: Nawfal b. Khâris

Nadir Karakuş

Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü.
Assoc. Prof., Hitit University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and
Arts. Çorum, Türkiye

E-posta: nadirkarakus_64@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1508-9752

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 03 Şubat/February 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 8 Nisan/ April 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 11 Nisan/April 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Erken Görünüm/Summer-Early View

DOI: jad.1247032

Cite as / Atıf: Karakuş, Nadir. "Silah Taciri Bir Sahabi: Nevfel B. Haris". *Journal of Analytic Divinity*, 7/1, 2023, 48-63.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Nadir Karakuş)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Yazar Katkıları / Author Contributions: Nadir Karakuş

Web: <http://dergipark.org.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Öz

Hiz. Muhammed'in akrabaları, İslâm tarihinde ziyadesiyle yer almış ve pek çok olaya tanıklık etmişlerdir. Bunların çoğu ticaretle meşgul olmuş ve hayatlarını bu şekilde sürdürmüşlerdir. Bunlardan birisi olan Nevfel b. Hâris, Allah Resûlü'nün amcasının oğludur ve bu dönemde sayıları çok da fazla olmayan silah tüccarı arasında yerini almıştır. Mızrak satışı üzerine yoğunlaşan Nevfel, kendisi mızrak imal etmemesine rağmen çeşitli liman şehirlerinden satın aldığı mızrakları satarak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Onun ticarî faaliyetleri dönemin silah ticareti konusunda bazı bilgiler edinmemizi sağlarken, aynı zamanda savaşlar ve sosyal hayata dair bazı malumatlar edinmemize imkân vermiştir. Onun mızrak ticareti hakkında sahip olduğumuz bilgi kırıntıları ise özellikle bazı savaşlarda yaşadığı olaylarda karşımıza çıkmaktadır. Elde ettiğimiz bilgiler bize, dönemin silah ticareti hakkında önemli detaylar sunmuştur. Makalemizde mızrak başta olmak üzere dönemin silah ticareti ile alakalı verilere ulaşılmaya gayret edilmiştir. Bu sonuçlarından hareket ederek de özelden genele doğru bir yol takip edilip Arap Yarımadası'ndaki silah ticareti hakkında bir kanaate sahip olmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mızrak, Hicaz, Nevfel b. Hâris, Silah, Ticaret.

Abstract

The relatives of Prophet Muhammad took a great place in the history of Islam and witnessed many events. Most of them were engaged in trade and continued their lives in this way. One of them, Nawfal b. Harish, was the son of the uncle of the Messenger of Allah, and he took his place among the arms dealers, whose number was not much in this period. Nawfal, who focused on the sale of spears, tried to sell this weapon by buying it from port cities such as Jeddah, although he did not manufacture spears himself. While his commercial activities provided us with some information about the arms trade of the period, it also brought us some information about wars and social life. The bits of information we have about his spear trade, on the other hand, showed itself through the events he experienced in some wars. Between the lines of this information has provided us with some important clues about the arms trade of the period. Based on these scraps of information, the weapons of the period; In particular, it has been tried to reach some conclusions about this business by considering the spear trade. Based on these results, it was tried to have an opinion about the arms trade in the Hidjaz Peninsula by following a path from general to specific.

Keywords: Spear, Hidjaz, Nawfal, Weapon, Trade.

Giriş

Tarihe damga vuran gruplardan birisi de hiç şüphesiz tâcirlerdir. İpek yolu üzerinde etkili olan Soğdîlû tâcirler, 6. yüzyılda Çin'den İtalya'ya kadar önemli işler başararak adeta efsane haline gelmişlerdir.¹ Onların birlikte yaşadıkları Çinli tâcirler ise büyük gemileri ile Doğu Hind Adaları'ndan Hindistan sahillerine; hatta Umman'dan Basra Körfezi'ne kadar meşakkatli yolculuklar yaparak ülkelerinin değerli ipeğini ve kıymetli emtiasını satmışlardır.² Sınır ve mekân tanımayan bir başka tüccar grubu, "yol bilen, uzak seferlere çıkan" anlamındaki "Rahdani" ismiyle mârûf Yahudi tâcirlerdir.³ Bu tüccar topluluğu Orta Çağ iktisadî hayatında önemli roller icrâ ederek yol boyunca ticaret güzergâhları oluşturmuşlardır. Daha sonra da yerleşim alanlarını İslâm fetihleri ile daha da geliştirmişler ve Orta Asya'nın diğer önemli şehirleri olan Toharistan, Fergana, Soğd ve Harizm gibi yerleşim birimlerine yayılmışlardır.⁴

Bu ticaret esnasında meydana gelen en sıra dışı örnekler ise temel tüketim maddelerinden olan tuzun satışı ile uğraşan ezber bozan tâcirler sayesinde karşımıza çıkar. Sahraaltı Afrikası'nın müteşebbis ve talihli tüccarları, burada hiç bulunmayan tuzu, yöre halkı tarafından daha değersiz addettikleri altın karşılığında mübadele ederek akıl almaz gelirler elde etmişlerdir.⁵ Tuz tâcirleri, aynı kıtanın başka bölgelerinde de servetlerini katlamaya devam etmişlerdir. Trablusgarp muntikasında bulunan ve Büyük Sahrâ'yı geçmek isteyenlerin uğrak yeri olan Gât şehrinde, mübadele ile alışveriş yapılmıştır. Sudan kervanları buraya geldiği zaman büyük bir pazar kurulmuş ve hurma, deri, pamuk mensucat, tuz ve soda karşılıklı olarak mübadele edilmiştir. Bu önemli geçiş noktasının kilit kabilesi olan Tuaregler ise pazardaki aktif ticaretin ve Sahrâ yolculuğunun önemli aktörleri olarak bölgede yerlerini almışlardır.⁶

Arabistan Yarımadası'nda ise Mekkeli tâcirler isimlerinden fazlasıyla bahsettirmişlerdir. Güçlerini, yaptıkları ticarî faaliyetlerden elde ettikleri zenginlikliğe borçlu olan Mekkeliler, ticaretle uğraşan pek çok renkli sima ile ön plana çıkmıştır. Hz.

¹ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi fûnûni'l-edeb* (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Vesâik, 1423), 12/4; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, thk. Ferid Abdülazîz el-Cündî (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1410/1990), 3/389; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ fi sinaâti'l-inşâ* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 2/128; William Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. E. Ziya Karal (Ankara: TTK Yayınları, 2000), 5-6; B. Marshak, *Legends, Tales and Fables in the Art of Sogdiana* (New York: Hardcover, 2002), 23 vd.; V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, nşr. Hakkı Dursun Yıldız (Ankara: TTK Yayınları, 1990), 120-124.

² Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, çev. Barbier de Meynard (Paris: Prairies d'or, 1861), 1/307-308; Ubeydullah b. Abdullah İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, nşr. M. J. de Goeje (Leiden: E. J. Brill, 1967), 69; Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 34-38; Muhammed Hamîdullah, "Çin ile İlk Devir Müslüman Ülkelerin Temasları" çev. Yusuf Ziya Kavakçı, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 4/1-2 (1975), 139-146.

³ Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 49, 85; Claude Cahen, *İslâmiyet*, çev. Esat Mermi Erendor (İstanbul: Bilgi Yayınevi 2000), 176.

⁴ Durmuş Arık, "Buhara Yahudileri Üzerine Bir İnceleme", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2006), 92-109.

⁵ Ebû Hâmid Gırnâtî, *Tuhfetü'l-elbâb ve nuhbetü'l-Acâb*, çev. Sadık Yazar (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2015), 68-69.

⁶ Nehlîl, "Gât", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 4/721.

almıştır.¹⁵ Bu halkanın en son zinciri olan Hz. Ali (öl. 40/661) ise diğerleri kadar olmasa da babası ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in (öl. 619) ticarî deneyimine sahip olmuştur.¹⁶

Bu dönemde ticaretle uğraşan sahâbilerden, başka isimler de bulunmaktadır. Bunlar arasından oldukça zengin kimseler çıkmıştır. Genç yaşından itibaren ticaretle uğraşan Abdurrahman b. Avf (öl. 32/652), beş yüz deve yükü¹⁷ tutan kervanını bir kıtlık zamanı Medinelilere bağışlayarak ismini ölümsüzleştirmiştir.¹⁸ Bu dönemin altın silsilesinin bir başka siması olan Talha b. Ubeydullah (öl. 36/656), Mekke'nin tanınmış ticaret erbabı arasında yerini almıştır.¹⁹ Talha b. Ubeydullah ile aynı kaderi paylaşan Zübeyr b. Avvâm (öl. 32/656) da başarılı bir tâcirdir ve Habeşistan'a yaptığı hicret ile bu birikimini daha da artırmıştır.²⁰ Ticaretle uğraşan Sahr el-Gâmîdî (öl. ?) ise kaynaklarda ismi az zikredilmesine rağmen²¹ Hz. Peygamber'in, sabahın erken vakitlerinin ümmeti için bereketli kılındığı tavsiyesine uyarak ticaret kervanlarını sabahın erken vaktinde göndermeyi ilke edinmiştir.²² Bu bahsettiğimiz isimlerden başka Cübeyr b. Mu'im (öl. 59/678-679),²³ Dıhye b. Halife el-Kelbî (öl. 50/670?), Süheyb b. Sinân er-Rumî (öl. 38/659), Mikdad b. Amr (öl. 33/653), Câbir b. Abdullah (öl. 78/697) gibi ticaret erbabını da bu halkaya dâhil edebiliriz.²⁴

Asr-ı Saadet döneminin tüccarları aynı zamanda bankerlik ve mücevherat işleri ile de uğraşıyorlardı. Bu konuda ilk akla gelenlerden birisi, Hz. Peygamber'in amcası olan Abbas b. Abdülmuttalib'dir (öl. 32/653). Abbas b. Abdülmuttalib, bu dönemin bir nevi bankeri olarak ticari hayatta önemli roller oynamış, mudârebe usulü²⁵ ile isteyenlere sermaye

¹⁵ Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/523; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/165; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/269; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 5/16-17; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 38/303; İbn Manzûr, *Muhtasar-ı Târihi Dımaşk*, 16/73; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5/113.

¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/180; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/122-124; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 1/475; Taberî, *Târîhu'l-Ülmem ve'l-Mülük*, 2/277-278; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 3/4, 10-13; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 2/292-293; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 1/638; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, 16/90-96; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 3/435; İbn Haldun, *İber*, 2/408.

¹⁷ Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, 14/347; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 10/354 ve İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 35/254' de bu rakam artırılarak yedi yüz deve yükü kervanın Medine halkına bağışlandığı zikredilir.

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/97; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 10/35.

¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/161; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 10/115; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/113; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 3/430; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 25/64; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5/112; Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, 11/193; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, 5/64-65; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 4/74; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 6/244.

²⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/338; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/188-189; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990), 3/12; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 3/471; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 8/25-28; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 1/678.

²¹ Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr* (Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1362), 4/310.

²² Ebü İshâ Muhammed b. İshâ et-Tirmizî, *el-Câmi'u'ssahîh Sünenü't-Timizî*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), "Büyü", 6.

²³ Oldukça zengin bir tâcir olduğunu öğrendiğimiz Cübeyr'in Mekke'de açtığı şahsına ait bir su kuyusu dahi vardı. Bk. Belâzurî, *Fütühu'l-Büldân, Ülkelerin Fetihleri*, çev. Mustafa Fayda (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 56.

²⁴ Elnure Azizova, *Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2011), 359-363.

²⁵ Kâr paylaşımı esasına dayanan emek sermaye ortaklığı anlamında bir İslâm hukuku terimidir. Mudârebe, Cahiliye Dönemi ve İslâm'ın ilk yıllarında kervan ticareti için kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılayanın en

vermiştir.²⁶ Tâif bu dönemde tefecilerin en çok olduğu şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin para simsarları, Mekke’de de kendilerine ofis açarak ticaret ağlarını Yemen’e kadar genişletmişlerdir.²⁷

Müslim’de geçen bir hadis, oldukça yüklü miktarda kâr elde eden mücevher tüccarları ile ilgili bize önemli ipuçları vermektedir. Tabiiinden Ebü'l-Minhâl (öl. ?), altın ve mücevher ticareti ile meşgul olmuş ve bu konuda karşılaştığı ticarî meseleleri, ashâbdan bu işle iştigâl eden Berâ b. Âzib’e (öl. 72/691) sormuştur. Aynı rivayetten bir başka sahâbi Zeyd b. Erkam’ın (öl.68/688) da mücevher ticareti ile uğraştığını öğreniyoruz.²⁸

Hiz. Peygamber döneminde yukarıda bahsi geçen muhtelif ticaret erbabının yanında, silah tüccarları da yerlerini almışlardır. Başta savaşlar olmak üzere, şehirlerin ve kervanların korunması için gerekli olan silahları temin eden silah tüccarları karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde bu işle uğraşan pek çok tüccar olmasına rağmen, kaynaklarımızdan ancak tek isim tespit edilebilmiştir. Makalemize konu teşkil eden Nevfel b. Hâris ise bu dönemin tespit edebildiğimiz kadarıyla yagâne mızrak tâciri olarak kaynaklarda gözükmektedir. Pek çok ana kaynağın kendisinden ve mızrak ticaretinden üstü kapalı olarak bahsettiği Nevfel b. Hâris, Hiz. Peygamber’in amcasının oğlu olması yanında tüccar kimliği ile de makalemize katkı sağlayacak bir hayat yaşamıştır. Onun silahları kimden nereden ve ne şekilde temin ettiği ise bir başka muamma olarak kalmıştır. Ticaret tarihine yoğunlaşan bir araştırmacı olarak bu kapalılıkları, dönemin genel geçer kurallarından hareketle aydınlatmaya çalışacağımızı ifade etmeliyiz. Makalemizde Nevfel b. Hâris’in hayatından ziyade mızrak ticareti ile uğraşma sürecinin ele alınacağını belirtmeliyiz.

1. Nevfel b. Hâris ve Ailesi

Nevfel b. Hâris, Hiz. Peygamber’in amcasının oğluydu ve babası Hâris, Abdülmuttalib’in en büyük evlâdı idi. Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu kazarken başka oğlu olmadığı için yanında sadece Hâris bulunmuş ve babasına en büyük desteği vermişti.²⁹ Bazı satır aralarından Hâris b. Abdülmuttalib’in, yeğeni Muhammed’in doğumunda hayatta olduğunu ve babası Abdullah’ın Suriye’ye yaptığı son seferinde onun hastalığını araştırmakla görevlendirildiğini anlıyoruz. Allah Resûlü’nün babası Abdullah b. Abdülmuttalib, bir Kureyş kervanı ile Suriye’ye bir sefer yapmış ve dönüş yolunda

pratik araçlarından birisi olmuştur. Bk. Mâverdî, *el-Muâdâbe*, nşr. Abdülvehhâb Havvâs (Mansûre: y.y., 1409/1989), 23 vd.

²⁶ Nureddin Ali Heysemî, *Mecmû’z-Zevâid* (Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1967), 4/161.

²⁷ M. J. Kister, “Taif ile İlgili Bazı Mülâhazalar”, çev. Ali Aksu, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/1, (2004), 229-247; Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Tâif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/443-447.

²⁸ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Müslim, *Sahih-i Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955), “Müsâkât”, 87.

²⁹ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/143, 146; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/68; Belâzuri, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/78; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/53; Halife b. Hayyât, *Târih*, 3/119; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 3/149; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, 16/46; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 3/338.

Medine'de hastalanmıştı.³⁰ Bu durumdan haberdar olan Abdülmuttalib, en büyük oğlu Hâris'i vaziyeti öğrenmek üzere Medine'ye göndermiş, ancak Hâris Medine'ye ulaşmadan Abdullah vefat etmiş ve buraya defnedilmişti.³¹ Kaynaklarımızdan edindiğimiz bilgiye istinaden Hâris'in Abdülmuttalib'in 577'deki vefatından önce öldüğünü tahmin ediyoruz.³²

Nevfel b. Hâris'in Tufeyl,³³ Husayn,³⁴ Ebû Süfyân,³⁵ İbn Rebîa,³⁶ Ubeyde,³⁷ Abdullah,³⁸ Saîd,³⁹ ve Avf⁴⁰ adlarında sekiz tane erkek kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Bunların dışında Nevfel'in Buhayne,⁴¹ Ervâ,⁴² Mücîbe,⁴³ Cüveyriye⁴⁴ ve Hind⁴⁵ isimlerinde beş kız kardeşi vardı.

Kalabalık bir ailenin mensubu olarak Nevfel b. Hâris, ailesini geçindirmek için silah ticareti işi ile ilgilenmiş ve maişetini bu yolla elde etmiştir.

2. Silah Tüccarı olarak Nevfel b. Hâris ve Mızrak Temini

Silah ticareti, 6 ve 7. yüzyıllarda kadîm Doğu ve Bizans'ta önemli bir meşgale ve gelir kaynağı idi. Nübüvvet öncesinde başlayıp 610'dan sonra devam eden Bizans-Sâsânî savaşlarında silahlar, düşmana karşı gücü ve üstünlüğü sağlamanın en önemli araçları olmuştur. Bu nedenle Doğu silah imalathanelerinin maharetli ustaları, Orta Çağ ticaret tarihçilerinin dikkatlerinden kaçmamıştır.⁴⁶ Bizans İmparatoru Herakleios (610-641) ile Sâsânî hükümdarı II. Hüsrev (590-628) arasında Azerbaycan ile Suriye'de yapılan uzun sayılabilecek mücadelelerde silah ve diğer harp malzemeleri önemli bir yer tutmuştur.⁴⁷

³⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 48.

³¹ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/165; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 3/77; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 2/244; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 1/417; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî-Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1407/1987), 50.

³² Bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/143 vd.

³³ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/153; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 2/756.

³⁴ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/153.

³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/51; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/391; 2/694; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/115; 4/13; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/361; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/462; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 1/245; 3/921; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/315; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 3/512.

³⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/604; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/89; Halife b. Hayyât, *Târîh*, 1/153; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 4/109; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 3/1006; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 7/443; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 2/384.

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/37; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 4/285; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 3/150; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 2/490.

³⁸ İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 3/884; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/259.

³⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/202; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 3/83.

⁴⁰ Dineverî, *Ahbârü't-tvâl*, 1/196.

⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/255; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 3/871;

⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 6/9; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 5/430; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 4/221; Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, 1/188.

⁴³ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 4/189.

⁴⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 8/76.

⁴⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 8/342.

⁴⁶ Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 46.

⁴⁷ J. F. Haldon, *Byzantium in the Seventh Century: The Transformation of a Culture* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), 41-53; J. Konidares, "Die Novellen des Kaisers Herakleios", *Fontes Minores*, V (1980), 33-106; N. Oikonomides, "A Chronological Note on the First Persian Campaign of Heraclius (622)", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 1, (1975), 1-9.

Nevfel b. Hâris'in yaşadığı Hicaz bölgesinde ise kabile çatışmaları yanında kervanların güvenliği ve şehirlerin müdafaası için en önemli gereksinim silahtı.⁴⁸

Nevfel b. Hâris'in uzmanlaştığı silah satışı, rivayetlerden anladığımızı göre mızrak üzerineydi.⁴⁹ Bu konuyu daha ilginç hale getiren detay ise Hz. Peygamber döneminde Mekke'de mızrak tüccarı olarak başka bir isme yer verilmemiş olmasıdır. Mızrak ticareti yapan tâcirler hakkındaki bilgiyi daha sonraki dönemlerde Taberî'de (öl. 310/923)⁵⁰ ve daha ileri tarihlerde Mısır tarihçisi Makrîzî'de (öl. 845/1442)⁵¹ buluyoruz. Mızrak tâcirleri ile ilgili en yakın haberlerin Nevfel'in ölümünden yaklaşık iki asır sonrasına ait olması, onun silah ticaretindeki rolünü daha da önemli hale getirmektedir.

Silah tüccarı Nevfel b. Hâris'in mızrak temin ettiği merkezlerden birisinin Mekke'nin limanı olan Cidde olduğunu görüyoruz.⁵² İslâm coğrafyacıları, Cidde'nin ticarî potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu ifade etmektedirler.⁵³ Cidde'ye Kızıldeniz kanalıyla bu dönemlerde ve sonrasında Hind ve Çin'den ticarî mallar getirilerek burada satışa çıkarılmıştır.⁵⁴ Öte yandan Kızıldeniz'e bu sırada Bizans hâkimiyetinde olan Mısır⁵⁵ üzerinden de yine deniz yolu ile ticarî malların getirilerek Nevfel gibi silah tâcirlerine pazarlanmış olması mümkündür.

Aynı hat üzerinde yer alan ve Aden gibi stratejik bir limana ev sahipliği yapan Yemen'i de silah yapımı ve satımı konusunda hatırlamalıyız. Burada imâl edilen makbul zırhlar ve kılıçların yanısıra⁵⁶ mızrak üretiminin yapılarak satışa sunulduğu tahmin edilebilir. Yemen limanlarına Hindistan'dan kılıç ve diğer silahların geldiği hususu da önemli bir bilgidir. Batı Hindistan kıyılarındaki limanlardan gemilere yüklenen Hint

⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, 1/56, 178; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 1/60, 80; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 2/214; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb fi Târîhi Haleb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1996), 1/197; S. D. Goitein, *Studies in Islamic History and Institutions* (Leiden: E. J. Brill, 1968), 303.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/34-35; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/503; İbn Abdilber, *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, 4/1512; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/199; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, 6/378; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 4/188; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 9/672.

⁵⁰ Abbasi hükümdarı el-Emin döneminde (809-813) Bağdat'taki mızrak tâcirlerinden bahsedilir. Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 8/647.

⁵¹ 672/1273-74'de Sultan Baybars zamanında (1260-1277) Hamalı bir mızrak tâcirinin karıştığı olaylardan bahsedilir. Makrîzî, *es-Sülûk li Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997), 2/98.

⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/34; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/502; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, 6/378; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 4/188.

⁵³ İbrâhim b. Muhammed el-İstahrî, *Mesâlikü'l-memâlik*, nşr. M. Câbir Abdülâl (Kahire: y.y., 1381/1961), 23; Makdisî, *Ahsenü't-tekâsîm fi ma'rifeti'l-ekâlîm*, nşr. . M. J. De Goeje (Leiden: Brill, 1906), 79. Cidde yanında Mekke'nin Rabiğ ve Şuaybe adlı başka limanlarının da olduğu bu vesile ile hatırlanmalıdır. Bu limanlarla ilgili olarak bk. İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, 75-78; Cevâd Ali, *el-Mufassal fi Tarih-i Arab Kable'l-İslâm* (Beyrut: y.y., 1993), 1/220-221.

⁵⁴ Johannes Hendrih Kramers, "Geography and Commerce, Coğrafya ve Ticaret", çev. Murat Ağarı, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 16/4 (2003), 678-687.

⁵⁵ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşiltan (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 96; A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfit Mansel (Ankara: Maarif Matbaası, 1943), 180; Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 20-21.

⁵⁶ Ebü'r-Reyhân Muhammed el-Bîrûnî, *Kitâbü'l-Cemâhir fi Ma'rifeti'l-Cevâhir* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984), 253; İbnü'l-Mücâvir, *Târîhü'l-Mustabsır*, nşr. Oscar Löfgren (Leiden: E. J. Brill, 1954), 29-30.

çeliğinden imal edilmiş silahlar, Kızıldeniz'in en işlek limanı olan Aden'e getirilerek buradan da Hicaz'a sevk edilmiştir.⁵⁷

Hindistan'dan gelen silahların bir başka temin yeri Doğu Arabistan sahillerindeki Bahreyn limanlarıdır. Hindistan'da yaygın olan bambudan içi dolu bir kamış türü, sağlam ve sert olduğu, aynı zamanda gayet düzgün bir yapıya sahip olduğu için mızrak yapımında tercih edilmektedir. Ucuna demirden sivri bir uç geçirilen "neb" veya "şevhat" denilen bu kamıştan mızraklar, Hindistan'dan Bahreyn'e oradan da diğer iç pazarlara sevk edilerek satışa sunulmaktadır. Burada mızrak ticareti ile meşgul olan Rudeyne adında müteşebbis bir hanım, ismine izafe edilen Rudeynî olarak bilinen bir mızrak imal etmektedir.⁵⁸ Mızrak ticaretinin en bilinen duraklarından olan bu güzergâh, Hatt limanına izafeten Hattiyeye mızrakları ile de şöhret bulmuştur.⁵⁹ Bu bilgilerden hareket ederek Hâris b. Nevfel'in mızrak tedarik ettiği bir başka merkezin de Bahreyn olduğunu tahmin ediyoruz.

Mızrak yapımının önemli bir merkezi de Habeşistan'dır. Uzunluğu 4 arşını geçmeyen "harbe" tipi mızrakların imal yeri olan Habeşistan, İslâm Tarihi'nde önemli olayların hatırlanmasına da katkı sağlayacak cinstendir. Habeşistan, mızrak yapımı yanında mızrak atmakta mahir savaşçıları ile de bilinirdi. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v) amcası Hz. Hamza'yı, Uhud Günü fırlattığı bir mızrakla şehit eden Vahşi b. Harb, Habeşî bir köleydi.⁶⁰ Ayrıca Medine'ye 9/631 yılında gelen Habeş heyeti, Hz. Peygamber'in (s.a.v) huzurunda mızrak gösterileri sunmuştu.⁶¹

Bu dönemde silah ticaretinin kalbinin attığı bir başka yer de Orta Arabistan'daki Necd bölgesidir. Hz. Peygamber, 5/627'de gerçekleşen Hendek/Ahzâb Savaşı sonrası Benû Kureyza Kabilesi üzerine yapacağı taarruz öncesi, Sa'd b. Zeyd el-Ensârî'yi at ve silah satın alması için Necd'e göndermiştir.⁶² Bu bilgiden yola çıkarak Necd bölgesinin de Nevfel gibi tâcirlerin silah temin ederek satışa sundukları bir merkez olduğu tahmin edilebilir.

Nevfel'in silah ticareti ile meşgul olduğunu ve mızrak sattığını Bedir Savaşı sonrası gelişen olaylardan öğreniyoruz. 2/624 yılında yapılan Bedir Savaşı'nda⁶³ istemeyerek de olsa⁶⁴ müşriklerin safında yer alan Abbas b. Abdülmuttalib⁶⁵ ve Nevfel, savaşın sonunda Müslümanlara esir düşmüşlerdir.⁶⁶ Harp esirlerine ne yapılacağı hususunda yapılan

⁵⁷ Ahmet N. Özdal, "Ortaçağ İslâm Dünyasında Silah Ticaretine Dair Bazı Tespitler (Farklı Yaklaşımlar)", *Tarih Okulu Dergisi* 10/32 (2017), 659-674.

⁵⁸ M. Zeki Terzi, "Mızrak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2020), 30/4-5.

⁵⁹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 1/347-348.

⁶⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/285-286; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/69-73.

⁶¹ Buhârî, "Salât", 69; Ebû Dâvûd, "Edeb", 59.

⁶² Bk. Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, 1/503.

⁶³ Ahmed b. İshak b. Ca'fer el-Yâ'kûbî, *Târîhu'l-Yakûbî*, nşr. M. Th. Houtsma (Leiden: E. J. Brill, 1883), 2/45-46; Muhammed Hamîdullah, *Hz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları*, çev. Salih Tuğ (İstanbul 1981), 55-95; W. M. Watt, *Mahomet a Medine* (Paris: Payot, 1959), 17-27.

⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/33.

⁶⁵ İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rîfeti'l-Ashâb*, 4/1512.

⁶⁶ Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, 1/301; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/138; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/13; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/502.

istişare sonucunda Hz. Ebû Bekir'in önerisi kabul edilmiş ve esirlerden malî durumlarına göre 1000 ile 4000 dirhem arasında bir fidye alınması kararlaştırılmıştı.⁶⁷

Hz. Muhammed (sav), amcasının oğlu Nevfel'den üzerine düşen fidye miktarını ödemesini söyleyince O, buna güç yetiremeyeceğini, malî durumunun buna uygun olmadığını söylemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Nevfel'in Cidde'de bulunan mızraklarını vererek hürriyetine kavuşabileceğini ifade etmiştir. Kendisinden başka kimsenin bilmediği bu ticarî sırrının Allah Resûlü (sav) tarafından dile getirilmesinden oldukça etkilenen Nevfel, Müslüman olmaya karar vermiştir. Bu rivayetlerden anladığımız kadarıyla Nevfel, 1000 adet mızrak karşılığı özgürlüğüne kavuşarak Mekke'ye geri dönmüştür.⁶⁸

Nevfel'in silah ticareti ile iştigal ettiğine dair ikinci rivayeti 11 Şevval 8/1 Şubat 630'da Havazin kabilesi ile Müslümanlar arasında yapılan Huneyn Savaşı'ndan öğreniyoruz. Bu sırada Nevfel çoktan Müslüman olmuş⁶⁹ ve Hz. Peygamber ile birlikte 630'da Mekke'nin fethine ve Taif muhasarasına dahi katılmıştır.⁷⁰ Huneyn Gazvesi öncesi, Allah Resûlü (sav) savaş için gerekli hazırlıkları yaparken Nevfel b. Hârs, İslâm ordusuna 3000 mızrak bağışlayarak cömertliğini ve İslâm'a bağlılığını göstermiştir.⁷¹ Bu rivayetten daha farklı ve ağırlık kazanan ikinci rivayet ise gerçeğe ziyadesiyle yakındır. 3000 adet mızrağı Nevfel'in bağışlamayıp Allah Resûlü'ne borç olarak verdiği ana kaynaklarımızda yer almaktadır.⁷² Bu önemli savaş için Hz. Peygamber'in başka silah tüccarlarından da emanet olarak zırh ve diğer malzemeleri aldığı bilinmektedir. Bu sırada henüz İslâm'ı kabul etmeyen ve kendisine Hz. Peygamber tarafından Mekke'nin fethinden sonra dört ay düşünme mühleti verilen Safvân b. Ümeyye de İslâm ordusuna ödünç zırh ve silah veren bir başka isimdi. Huneyn'den kısa bir süre sonra Taif muhasarası dönüşü Ci'râne'de Müslüman olacak olan Safvân,⁷³ Hz. Peygamber'e 100 zırh, bunlara yetecek kadar silah ve 5000 dirhem ödünç para

⁶⁷ Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyli, *er-Ravzü'l-ünüf fi şerhi's-Sireti'n-nebeviyye* (Kahire: 1332), 2/91-92; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbu'l-Emvâl*, nşr. Abdülemir Ali Mühennâ (Beyrut: Dâru'l-Hadâse, 1988), 126-127; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 192.

⁶⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/34; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/502; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, 6/378; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 4/188; Muhammed Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-İdâriyye*, Hz. Peygamber'in Yönetimi, çev. Ahmed Özel (İstanbul: İz Yayınları, 2003), 2/103.

⁶⁹ Nevfel b. Hâris, Henden Gazvesi öncesinde o zamana kadar gizlediği Müslümanlığını açıklayarak Medine'ye hicret etmiş ve burada Allah Resûlü'nden hüsn-ü kabul görmüştü. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/34.

⁷⁰ İbn Abdilber, *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, 4/1512; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/503.

⁷¹ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 11/503.

⁷² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/34; İbn Abdilber, *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, 4/1512, Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/199; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 4/188; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 9/672; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (Haydarâbâd: Matbatü'l-Meclisi Dâireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye, 1334-42), 3/246. Muhammed Hamidullah, "Huneyn Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/376-378'de bu rakamı sehven olsa gerek 300 olarak verir.

⁷³ Vâkidi, *el-Meğâzi*, 2/854; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/114-116; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5/188; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, 1/339-340; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân*, 4/126; İbn Haldun, *İber*, 2/389.

vermişti.⁷⁴ Bu rivayetlerden yola çıkarak o dönem silah tüccarlarının silahı satmanın yanı sıra ordulara kira karşılığı silah verip bundan belirli bir ücret aldıklarını anlamış oluyoruz.

Nevfel b. Hâris, Medine’de mütevacî bir hayat yaşamış ve Hz. Ömer döneminde (634-644) vefat etmiştir.⁷⁵ Cenaze namazını bizzat Halife Ömer’in kıldırıldığı Nevfel,⁷⁶ Mekke’nin ticarî hayatındaki rolünün yanı sıra zikri geçen savaş esnasında silah teminiyle de ismini ölümsüzleştirmiştir. Oğullarından Muğîre (öl. 35/655) ve Abdullah (öl. 63/682) Medine’de kadılık yapmış⁷⁷ diğer oğlu Hâris b. Nevfel (öl. 35/655) ise zekât tahsildarlığından valiliğe kadar pek çok görev üstlenerek babasının silah tüccarlığından farklı alanlarda İslâm’a hizmet etmeye devam etmiştir.⁷⁸

Sonuç

İslâm’ın ortaya çıkıp yayılmaya başladığı Mekke şehri, Kâbe gibi mukaddes mekânları yanında meşhur ticaret erbabı ile de bilinir. Hz. Muhammed’in büyük atası olan Kusay’dan itibaren gelişme gösteren şehir, tarım ve hayvancılığa yatkın olmaması yüzünden burada yaşayanlar ticarete yönelmiştir. Ticaret yolları güzergâhında yer alması, Kâbe’ye ev sahipliği yapması ve burada kurulan ticaret panayırıları, onların ticarî faaliyetlerini daha da üst düzeye taşımıştır. Yemen’e ve Suriye’ye yapılan yaz ve kış seferleri yanında Basra Körfezi bağlantılı Bahreyn, Umman, Kızıldeniz bağlantılı Aden, Cidde, Rabiğ gibi limanlar, Kureyş’in ticarî faaliyetlerinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Diğer yandan Necd bölgesi, at ve silah satın alınan bir başka merkez olarak kaynaklarımızda yerini almıştır. İtriattan kumaş tüccarlığına, baharattan mücevher ticaretine kadar pek çok alanda faaliyet gösteren Mekkeliler, aynı zamanda silah ticareti ile de meşgul olmuşlardır.

Diğerleri kadar kaynaklarımızda zikredilmeyen silah ticareti, şehirlerin ve kervanların korunmasından savaşlara kadar kabilelerin vazgeçilmez ihtiyacı olmuştur. Bu işle pek çok kişi iştigal etmesine rağmen Safvân b. Ümeyye ve Nevfel b. Hâris gibi birkaç tüccar kaynaklarımızda yer edinmiştir. Mızrak ticareti üzerine yoğunlaşan Nevfel, Hz. Peygamber’in amcasının oğlu olması yanında katıldığı savaşlar Medine’de yaptığı işler dolayısı ile dönemin silah ticareti hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Bedir Gazvesi’ne Mekkeliler müşriklerin safında katılan Nevfel, bu savaşta esir düşmüş ve Müslümanlara fidye olarak 1000 mızrak vererek esaretten kurtulmuştur. Bu olaydan sonra Müslüman olan Nevfel, Huneyn Gazvesi öncesinde Allah Resûlü’ne 3000 mızrağı ödünç

⁷⁴ Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 11/540; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 24/114; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, 2/134; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 2/566.

⁷⁵ Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 4/297; Halife b. Hayyât, *Târîh*, 1/134.

⁷⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 4/35; İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma’rifeti’l-Ashâb*, 4/1513.

⁷⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 4/6-7, 41-43; 5/15-17; 8/33; Sibt İbnü’l-Acemî, *Kunûzü’z-Zeheb fî Târîh-i Haleb* (Halep: Dâru’l-Kalem, 1417), 2/13; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu’z-Zâhire fî Mülûk Mısır ve’l-Kahire*, nşr. M. Hüseyin Şemseddin (Beyrut: Vezâretü’s-Sekâfe ve’l-İrşâd, 1992), 13/223.

⁷⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 5/172; 7/10; Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 1/440.

olarak vermiştir. Silah ticareti yapmasına rağmen mütevazı; zaman zaman da ihtiyaç içerisinde bir hayat süren Nevfel, oğullarını ilim yolunda yetiştirmiştir.

Bu konunun daha iyi anlaşılması açısından Nevfel b. Hâris'in yaptığı mızrak ticareti ile ilgili çok az bilginin olduğu özellikle belirtilmelidir. Bu kapalılık da daha fazla kaynağa müracaat etme ve dönem ve ticaret merkezleri ile ilgili bazı bilgiler verilmesini elzem hale getirmiştir. Bu kapalılığa rağmen oldukça kısıtlı bilgiler ihtiva eden bu makalenin oluşturulması, Asr-ı Saadet'teki ticarî faaliyetlerin bütününe katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Arık, Durmuş. “Buhara Yahudileri Üzerine Bir İnceleme”. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2006), 92-109.
- Azizova, Elnuræ. *Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2011.
- Barthold, V. *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*. nşr. Hakkı Dursun Yıldız. Ankara: TTK Yayınları, 1990.
- Belâzurî, Ebü'l-Hasan Ahmed. *Ensâbu'l-Eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr - Riyâd Ziriklî. 13 Cilt. Mısır: Dâru'l-Meârif, 1959.
- Belâzurî, Ebü'l-Hasan Ahmed. *Fütûhu'l-Büldân, Ülkelerin Fetihleri*. çev. Mustafa Fayda. İstanbul: Siyer Yayınları, 2013.
- Bîrûnî, Ebü'r-Reyhân Muhammed. *Kitâbü'l-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984.
- Buhârî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmail. *et-Târîhu'l-kebîr*. Haydarabad: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1362.
- Cahen, Claude. *İslâmiyet*. çev. Esat Mermi Erendor. İstanbul: Bilgi Yayınevi 2000.
- Cevâd Ali. *el-Mufasssal fî Tarih-i Arab Kable'l-İslâm*. Beyrut: y.y., 1993.
- Çavuşoğlu, A. “İslâmî Türk Edebiyatının İlk Ürünlerinde Hulefâ-yı Râşidîn”. *İstem* 3(6) (2005), 237-244.
- Dîneverî, Ebü Hanîfe. *Ahbâru't-tivâl*. thk. Abdülmun'im Âmir. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1960.
- Ebü Ubeyd Kâsım b. Sellâm. *Kitâbu'l-Emvâl*. nşr. Abdülemîr Ali Mühennâ. Beyrut: Dâru'l-Hadâse, 1988.
- Ebü'l-Fidâ, el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddîn İsmâil b. Ali. *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer*. Kahire: Matbaatu'l-Hüseyniyye el-Mısriyye, ts.

- Fâkihî, Muhammed b. İshak. *Ahbâru Mekke fî kadîmi 'd-dehr ve hadîsih*. nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş. Beyrut: Dâru Hıdır, 1414/1994.
- Gırnatî, Ebû Hâmid. *Tuhfetü'l-elbâb ve nuhbetü'l-Acâb*. çev. Sadık Yazar. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2015.
- Goitein, S. D. *Studies in Islamic History and Institutions*. Leiden: E. J. Brill, 1968.
- Hâkim en-Nisâbûrî. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.
- Haldon, J. F. *Byzantium in the Seventh Century: The Transformation of a Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Halife b. Hayyât. *Târîhu Halife b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1397.
- Hamîdullah, Muhammed. "Çin ile İlk Devir Müslüman Ülkelerin Temasları". çev. Yusuf Ziya Kavakçı, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 4/1-2 (1975), 139-146.
- Hamidullah, Muhammed. "Huneyn Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/376-378. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamîdullah, Muhammed. *Hiz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları*. çev. Salih Tuğ. İstanbul 1981.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2004.
- Heyd, William. *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*. çev. E. Ziya Karal. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Heysemî, Nureddin Ali. *Mecmâü'z-Zevâid*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1967.
- İbn Abdilber el-Kurtubî. *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1412/1992.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetillâh. *Târîhu Dimaşk*. thk. Amr b. Ğarâme el-Amrî. 74 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. thk. Âdil Ahmed. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Haldun, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed. *Kitâbü'l-İber ve Dîvânü Mübtede' ve'l-Haber fî Târîhi'l-Arab ve'l-Berber ve Âsirihi min Zevi's-Şe'ni'l-Ekber*. thk. Halil Şahâde. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1408/1985.

- İbn Hişâm, Ebû Muhammed. *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. thk. M. es-Sekkâ-İ. Ebyârî-A. Şelbî. Kahire: y.y. 1375/1955.
- İbn Hurdâzbih, Ubeydullah b. Abdullah. *el-Mesâlik ve'l-memâlik*. nşr. M. J. de Goeje. Leiden: E. J. Brill, 1967.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah et-Türkî. 21 Cilt. b.y., Dâru Hicr, 1418/1997.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem. *Muhtasar-ı Târih-i Dımaşk*. thk. Ruveyha en-Nahhâs vd. 29 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1402/1984.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbn Tağrıberdî, Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf. *en-Nücûmu'z-Zâhire fi Mülûk Mısr ve'l-Kahire*. nşr. M. Hüseyin Şemseddin. 16 Cilt. Beyrut: Vezâretü's-Sekâfe ve'l-İrşâd, 1992.
- İbnü'l-Adîm, Kemâlüddîn. *Zübdetü'l-Haleb fi Târihi Haleb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1996.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân. *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ-Mustafa Abdülkadir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992.
- İbnü'l-Esîr. *el-Kâmil fi't-Tarih*. thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmûrî. 10Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1417/1997.
- İbnü'l-Mücâvir. *Târihi'l-Mustabsır*. nşr. Oscar Löfgren. Leiden: E. J. Brill, 1954.
- İstahrî, İbrâhim b. Muhammed. *Mesâlikü'l-memâlik*. nşr. M. Câbir Abdülâl. Kahire: y.y., 1381/1961.
- Kalkaşendî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed. *Subhu'l-a'sâ fi sinaâti'l-inşâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay. *et-Terâtîbü'l-İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetimi*. çev. Ahmed Özel. İstanbul: İz Yayınları, 2003.
- Kister, M. J. "Taif ile İlgili Bazı Mülâhazalar". çev. Ali Aksu, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/1, (2004), 229-247.
- Konidares, J. "Die Novellen des Kaisers Herakleios". *Fontes Minores*, 5 (1980), 33-106.
- Kramers, Johannes Hendrih. "Geography and Commerce, Coğrafya ve Ticaret". çev. Murat Ağarı, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 16/4 (2003), 678-687.

- Küçükkaşçı, Mustafa Sabri. “Tâif”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Makdisî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Ahsenü't-tekâsîm fî ma'rifeti'l-ekâlîm*. nşr. . M. J. De Goeje. Leiden: Brill, 1906.
- Makrîzî, Ebû Muhammed (Ebü'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed. *el-Mevâiz ve'l-İ'tibâr bi Zikri'l-Hitât-ı ve'l-Asâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418.
- Makrîzî, Ebû Muhammed (Ebü'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed. *es-Sülûk li Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. thk. Muhammed Abdülkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1997.
- Marshak, B. *Legends, Tales and Fables in the Art of Sogdiana*. New York: Hardcover, 2002.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb. *el-Muđârebe*. nşr. Abdülvehhâb Havvâs. Mansûre: y.y., 1409/1989.
- Mes'ûdî, Ali b. Hüseyin. *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*. çev. Barbier de Meynard. Paris: Prairies d'or, 1861.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955.
- Nehlil. “Gât”. *İslam Ansiklopedisi*. 4/721. İstanbul: MEB Yayınları, 1993.
- Nisâbü'rî, Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Haydarâbâd: Matbatü'l-Meclisi Dâireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye, 1334-42.
- Nüveyrî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb. *Nihâyetü'l-ereb fî fûnûni'l-edeb*. 33 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Vesâik, 1423.
- Oikonomides, N. “A Chronological Note on the First Persian Campaign of Heraclius (622)”. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 1, (1975), 1-9.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 2019.
- Özdal, Ahmet N. “Ortaçağ islâm Dünyasında Silah Ticaretine Dair Bazı Tespitler (Farklı Yaklaşımlar)”. *Tarih Okulu Dergisi* 10/32 (2017), 659-674.
- Sıbt İbnü'l-Acemî. *Kunûzü'z-Zeheb fî Târîh-i Haleb*. 2 Cilt. Halep: Dâru'l-Kalem, 1417.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. *Mir'âtü'z-Zamân fî Tevârîhi'l-A'yân*. thk. Muhammed Berekât vd. 23 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2013.
- Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah. *er-Ravzü'l-ünüf fî şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye*. 2 Cilt. Kahire: 1332.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu't-Taberî)*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Turâs 1387.

- Terzi, M. Zeki. "Mızrak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/4-5. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmi'u'ssahih Sünenü't-Timizî*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/1989.
- Vasiliev, A. A. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. çev. Arif Müfit Mansel. Ankara: Maarif Matbaası, 1943.
- Watt, W. Montgomery. *Mahomet a Medine*. Paris: Payot, 1959.
- Yâ'kûbî, Ahmed b. İshak b. Ca'fer. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. nşr. M. Th. Houtsma. Leiden: E. J. Brill, 1883.
- Yâkût el-Hamevî. *Mu'cemü'l-Büldân*. thk. Ferîd Abdülazîz el-Cündî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaûd. 25 Cilt. b.y., Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Târîhu'l-İslâm: es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî-Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1407/1987.